

Naturundersøgelser i Åmosen

I forbindelse med klima-lavbundsprojektet ved St. Åmose, er der gennemført en feltbesigtigelse med henblik på at afdække, hvor i området, der findes særlige naturinteresser, som evt. ville kunne trues af for meget vand for hurtigt eller næringsrigt vand.

For at afdække naturinteresserne uden for Natura 2000-områderne er alle §3 områderne undersøgt, desuden er der kikket efter særlige fuglearter, sommerfugle og guldsmed. §3-områderne omfatter 112 polygoner, men mange af dem ligger tæt op ad hinanden uden væsentlige forskelle i vegetationen, en del polygoner er derfor lagt sammen. Der blev derfor udfyldt 51 §3-skemaer.

For disse er der foretaget en standardiseret § 3-undersøgelse (med beskrivelse, artsliste og dokumentationscirkel), som en dokumentation for at alle polygoner er undersøgt. En omtale af de enkelte §3-områder findes sidst i kapitlet, efter en gennemgang af de overordnede resultater.

Resultater af Naturundersøgelserne:

Sammenfattende tegner der sig et tydeligt billede af en Åmose, der er voldsomt påvirket af dræning og næringsstoffer. Mange søer er udtørret og har eng- eller mosevegetation i stedet. Der er mange ret dybe tørvegrave og drækanaler, som også er helt tørre, og de fleste steder vokser de sidste mose-planter mellem arter, inklusive agerukrudt, som er mere tørketålende. Kun få små lommer rummer veludviklet fugtigbundsvegetation, og kun meget få steder er der tale om en næringsfattig fugtigbundsvegetation.

Det er meget få af §3-skemaerne, som ikke er forsynet med afkrydsning i feltet for behov for at hæve vandstanden. Og de få småsøer, som det drejer sig om vil ikke tage skade af højere vandstand.

Man ser også i mange af moserne, som har karakter af skov på veldrænet tørvebund at træerne står på rodklumper næsten uden jord i mellem rødderne, det skyldes at dræning har medført at tørven har fået ilt og bakterier derfor har kunnet omsætte tørven, mosen er derfor helt sammenbrændt de fleste steder.

Figur 1 Åmosen er voldsomt præget af dræning og næringsstoffer, mange steder er den under voldsom tilgroning af den invasive og eksemfremkaldende pastinak. Billedet her er fra 112.

Derimod er langt den største del af mosen voldsomt påvirket af næringsstoffer, her vokser høje nælder, pastinak og græsser. Som et kuriosum er den i øvrigt mindre almindelige snylteplante Nælde-Silke allestedsnærværende på de utallige bestande af brændenælder. Den invasive Pastinak vokser op i over 2 meters højde og dækket meget store arealer mellem §3-områderne. Pastinak er giftige på samme måde som bjørneklo og efter at have trasket mange hundrede meter gennem monokulturer af pastinak og fået smertefuldt udslæt, besluttede konsulenten sig for ikke at besøge et par isolerede og mindre §3 områder, også fordi muren af pastinakker mere end antyder at der var tale om et par meget næringsrige smålokalteter.

Den almindeligste plante er nælde, som jo er næringskrævende, den findes i store mængder, og af de undersøgte §3-polygoner var der kun to som havde en egentlig mosevegetation med arter som findes i mere næringsfattige moser (52 og et unummeret vest for 95). Høje urter og rør sås overalt, hvor der var mere lysåbent, sammen med nælderne.

Mht næringsstoffer er det interessant at se at selv på fattig bund i fx lokalitet 52 og 80 vokser der hindbær i mængde. Det antages at skyldes den voldsomme omsætning af den ellers ret næringsfattige tørv har frigivet/opkoncentreret kvælstof, udover at der selvfølgelig også kommer en del fra atmosfæren.

Fugle

Åmosen har et rigt fugleliv. Feltundersøgelserne blev gennemført efter fuglenes yngletid, det er derfor ikke muligt at komme med en udtømmende liste over ynglefuglene, men de af fuglene, som kan forekomme i mosen og som er omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivs bilag I er arter, som er meget synlige eller hørbare i landskabet. Der blev således observeret masser af røde glenter, hørt trane flere steder og også havørn og rørhøg frekventerer området, sidstnævnte utvivlsomt som ynglefugl.

Andre fugle observeret under feltarbejdet omfatter:

Blishøne, Gråstrubet Lappedykker, Gråand, Fiskehejre, Alm. Skarv, Gråand, Grågås, Troidand, Tårnfalk, Musvåge (men ikke Hvepsevåge), Vibe, Dobbeltbekkasin, Svaleklire, forskellige overflyvende måger (som ikke yngler her), Ringdue, Stor Flagspætte, Sanglærke, Engpiber, Skovpiber, Landsvale (som næppe yngler), Hvid Vipstjert, Jernspurv, Rødhals, Solsort, Sangdrossel, Munk, Tornsanger, Gærdesanger, Havesanger, Kærsanger, Gransanger, Løvsanger, Sivsanger, Rørsanger, Fuglekonge, Musvit, Blåmejse, Sumpmejse, Sortmejse, Grå Fluesnapper, Halemejse, Skovskade, Husskade, Allike, Gråkrage, Råge, Stær, Bogfinke, Gråsisken, Grønirisk og Dompap.

Påvirkninger:

Ved hævet vandspejl vil fuglelivet ændre sig, der vil komme flere vandfugle og nogle småfugle vil delvist erstatte andre afhængig af hvor lysåbne naturarealerne bliver. Men der vil blive tale om en naturlig og uundgåelig udvikling, som også vil finde sted, hvis mosen får lov at udvikle sig i en stadig mere tør og næringspræget retning.

Det er først og fremmest påvirkningen af fugle omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivs bilag I som man skal vurdere for. Nogle af arterne er kun omfattet når de optræder i meget store tal, og kan være mere almindelige arter som skarv og svaner. Men de arter som er omfattet uden at være takstærkt repræsenteret på en lokalitet og som kunne forekomme i mosen er listet nedenfor. De som rent faktisk blev observeret er markeret med *.

Rørdrum, Atlingand, Rød Glente*, Havørn*, Rørhøg*, Hvepsevåge, Engsnarre, Svaleklire*, Isfugl og Rødrygget Tornskade.

For disse gælder at mere vand vil tilgodese: Havørn, Rørhøg, Rørdrum, Isfugl, Atlingand, Engsnarre og Svaleklire.

Hvepsevåge yngler i mindre skove i det åbne land og spiser hvepse, den vil ikke påvirkes af projektet, da det næppe ændrer meget på hverken yngle-muligheder eller fourageringsmuligheder.

Rødrygget Tornskade burde forekomme i området, den ses ofte sammen med Tornsanger, som har samme krav til leveområder. Men den blev ikke set. Kræver lysåbne levesteder med tjørn. Da der er masser af tjørn i mosen også på de mere fugtge steder, forventes der ikke nogen ændring i forhold til livsbetingelserne for Rødrygget Tornskade.

Insekter:

Der er ikke gennemført systematiske undersøgelser af insekter men dagsommerfugle har udelukkende begrænset sig til almindelige dagsommerfugle og fx ingen pletvinger eller ualmindelige blåfuglearter. Dog blev en enkelt formodet mark-perlemorssommerfugl set over engen 8, og det Hvide C blev også observeret. Den er dog blevet mere almindelig efter en geninvandring i 1990'erne.

Guldsmede er ikke så talrige i mosen, som man ville forvente, det skyldes at der er ret få åbne vandflader. Langs de større drækanaler er båndet pragtvandnymfe ganske talrig og i vandhullet 30 ses røddøjede vandnymfer og kejserguldsmed. Desuden blve hestesko-vandnymfe, brun mosaik guldsmed, blå mosaikguldsmed, almindelig hedelibel, gulvinget libel, bred libel og stor blåpil set, det er dog næppe en udtømmende list for området. De bedstegnede vandhuller for sjældne guldsmede findes i den nordlige udkant af midtersektionen (fx 30, 5 og 4) samt i den vestlige sektion (fx 7, 20 og 33) og i den sydligste del hvor flere småsøer holder vand.

Potentielt kunne et par af vandhullerne sikkert huse stor kærguldsmed, men arten blev ikke set, hvilket måske især skyldes at undersøgelserne lå efter artens flyvetid. Af guldsmede omfattet af EF-habitatdirektivet er foruden Stor Kærguldsmed også arten Grøn Mosaikguldsmed omfattet. Men den forekommer næppe i åmosen, da dens foretrukne plante at lægge æg på (krebseklo) ikke blev fundet.

Påvirkninger af Insektlivet:

Da der jo findes i tusindvis af insekter, som har hver deres krav til leveområder, vil denne vurdering være af mere overordnet karakter. Nogle få arter er omfattet af EF-habitatdirektivets bilag IV. Det gælder fx visse guldsmede, som utvivlsomt vil have gavn af mere vand, da en del af deres vandhuller allerede er forsvundet i Åmosen.

Lysåbne, beskyttede forhold som skovenge er særligt værdifulde for insekter navnlig mange af de lidt sjældnere dagsommerfugle. Mere vand vil begunstige nogen arter, men hvis der ikke også gøres noget for at holde områder med eng og mose lysåbne med høslæt, trærydninger og kreaturafræsning. Vil øget vandstand alene ikke have så stor en positiv effekt som den ville kunne have haft.

Padder og Krybdyr

Skrubtudser var ret almindelige i hele mosen. Brune frøer sås derimod mest i nærheden af de få vandhuller som stadig holder vand. Af arter omfattet af bilag IV på EF-habitatdirektivet forekommer med stor sandsynlighed: Stor Vandsalamander, Spidssnudet Frø og Markfirben. Af disse blev Spidssnudet frø observeret. En enkelt sø med kransnålalger (som er populære for vandsalamandre findes i området (23), men også andre søtyper kan anvendes, dog er de ikke så glade for de allermest sure.

Når man siger Markfirbene habitat, tænker de fleste på overdrev, klitter, heder og andre sandede steder, men faktisk kan man også finde Markfirben i lysåbne tørvemoser.

Påvirkninger:

Et højere vandspejl i mosen vil skabe masser af nye temporære vandhuller, som hvis de ligger lysåbent vil blive særdeles velegnede til at bialg IV-arten Spidssnudet Frø utvivlsomt vil blive mere almindelig i Åmosen. Gamle Tørvegrave og en masse mindre lavninger samt ikke mindst mange af de søer, som er forsvundet vil blive til vandhuller. Øget vandstand vil helt sikkert give bedre betingelser for padder.

Markfibenet, hvis det ellers forekommer i mosen, vil fortsat kunne trives, hvis man sørger for større områder med mere lysåbne forhold.

Samlet vurdering:

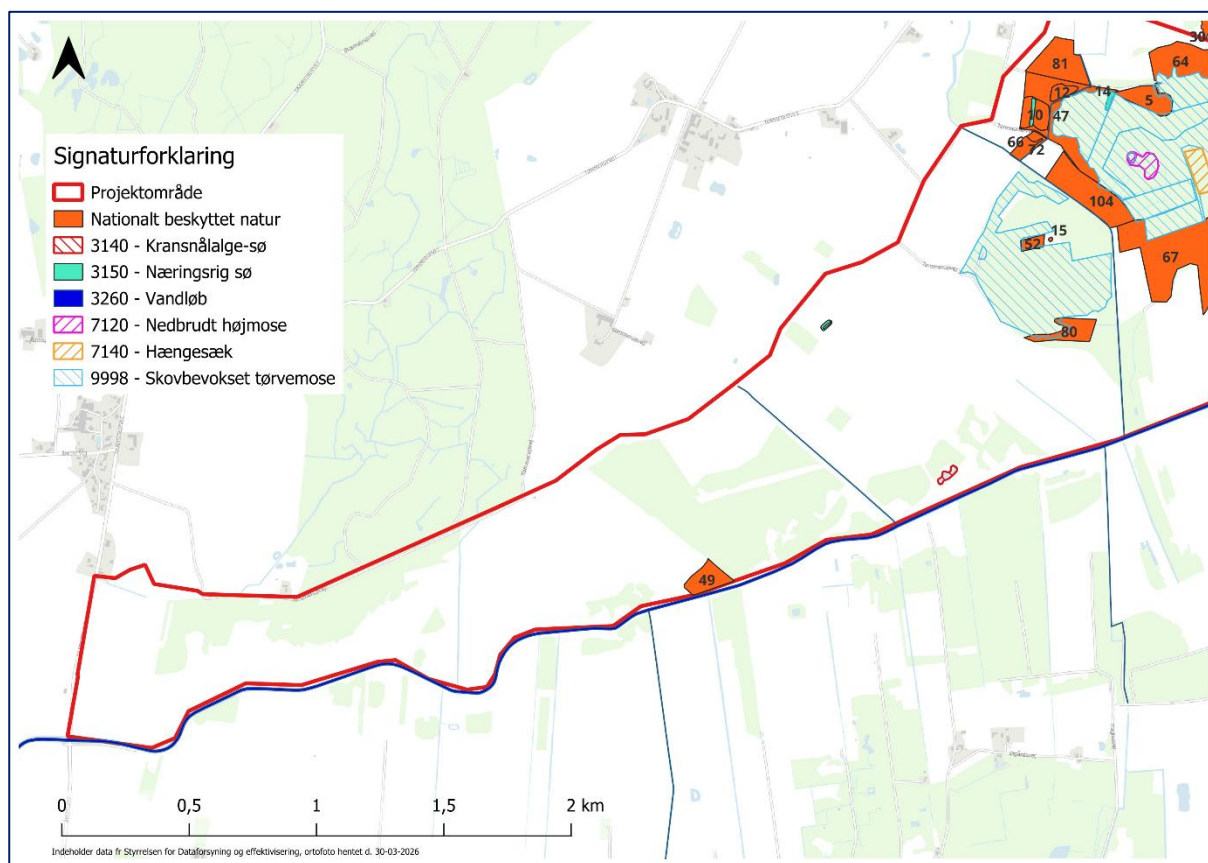
Det er ikke umiddelbart til at få øje på nogle negative konsekvenser for naturen af et meget højere vandspejl. Næringsfattige kærtypen er fraværende eller ligger central i de gamle højmosseflader, hvor de ikke ser ud til at oversvømmes af næringsrigt vand.

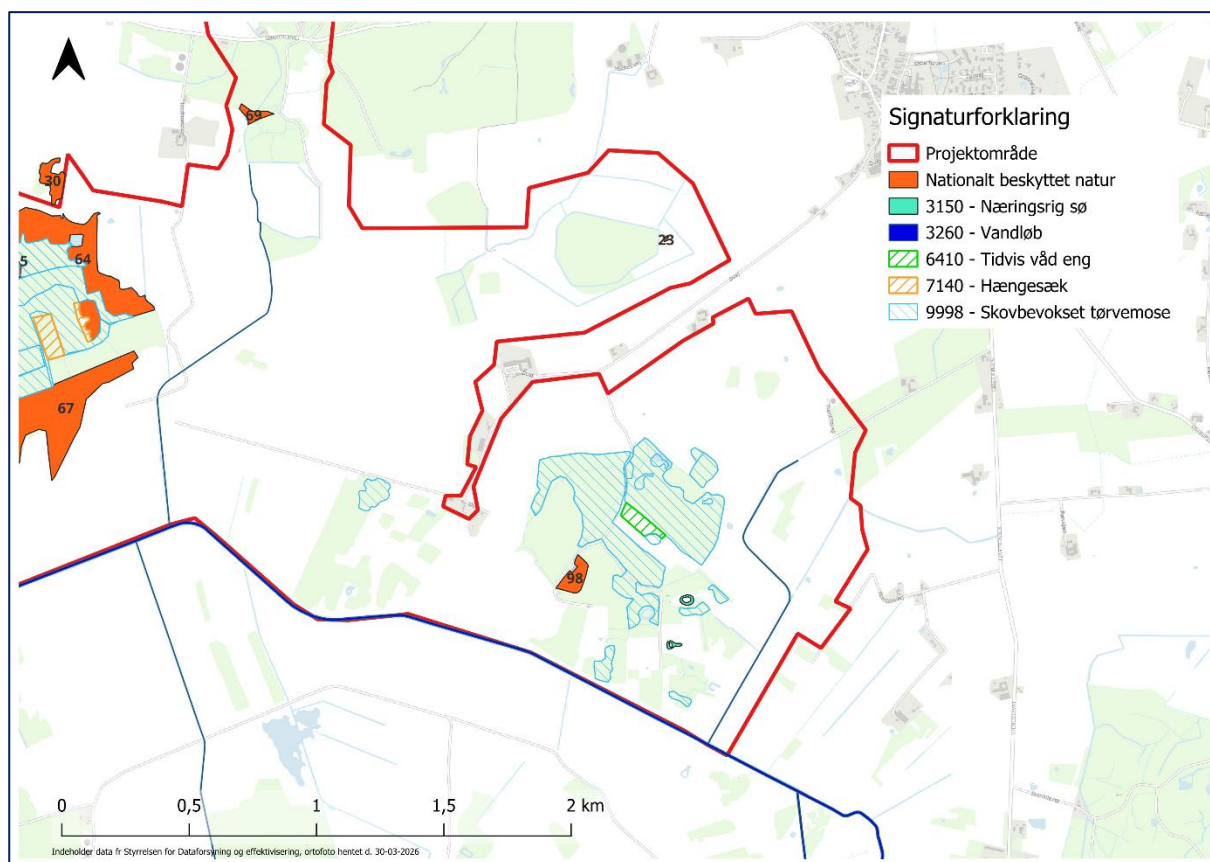
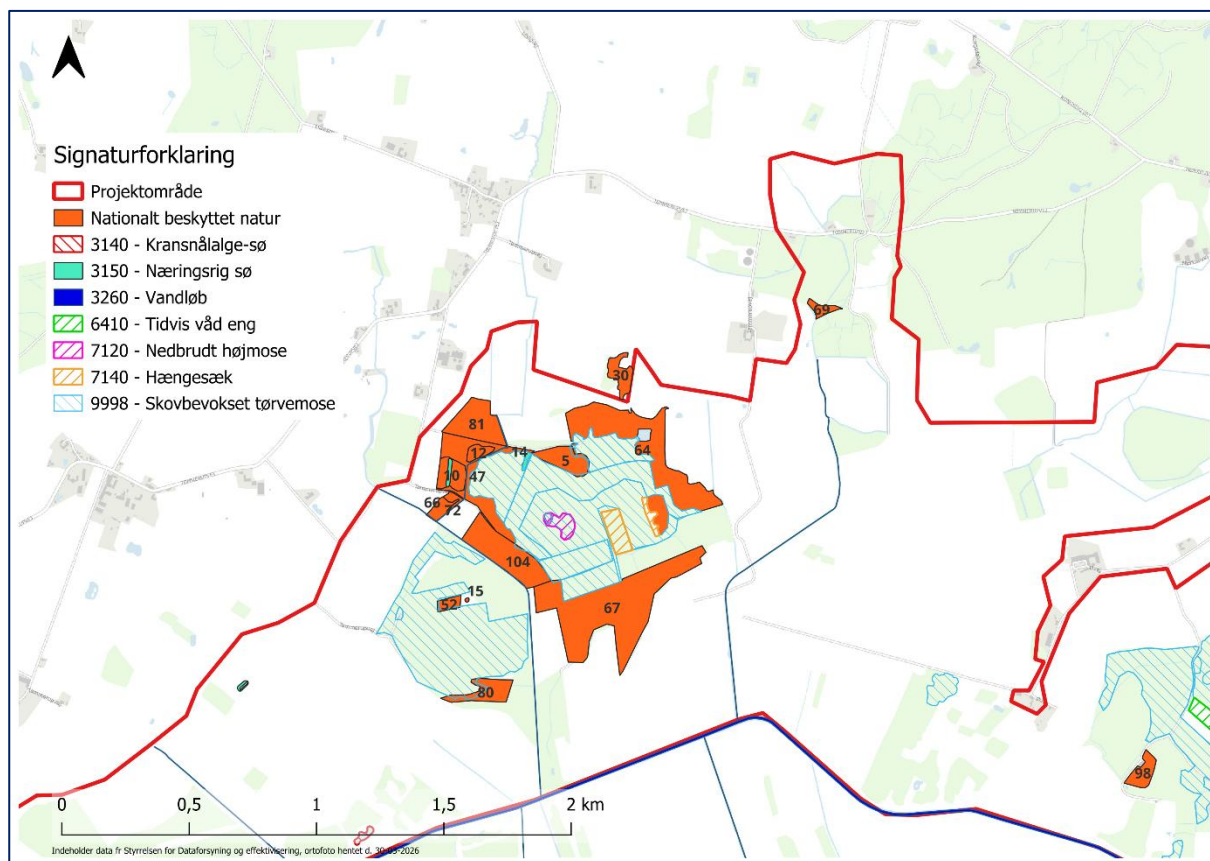
Man kan kun sige at en hævn af vandspejlet måske kommer for sent, mosen er meget ødelagt af tørvedbrænding og eutrofiering. En indsats burde være foregået for årtier siden. Men projektet er naturligvis bedre end ingenting.

Man bemærker at arter omfattet af EF-habitatdirektivet eller Fuglebeskyttelsesdirektivet vil have en markant fordel eller ingen (neutrale), men altså heller ikke nogen ulemper.

Naturbeskrivelse af delområder i Stor Åmose:

I det følgende gennemgås de besøgtede områder. I figur 1 ses en oversigt over nummerering af lokaliteterne, og de følgende afsnit refereres der til denne nummerering.

Figur 1. Oversigt over de besøgtede områder ved St. Å mose.

Den vestlige ende (112-76).

Den vestlige del af undersøgelsesområdet er meget tør og næringspåvirket, her er enorme mængder af pastinak og der er generelt ingen pleje i form af græsning eller høslæt at se. Det betyder at de enkelte ret tørre § 3 områder glider næsten umærkeligt over i de omgivende arealer af højurteenge.

112: Relativ tør lavning med dominans af græsser. Lavningen fortsætter mod sydøst og § 3-polygonen burde være omtrent dobbelt så stor. Ingen sjældne planter blev fundet. Men mange tørbundsarter også pastinak inde på selve lokaliteten. Et enkelt individ af Gul Frøstjerne, som findes spredt i hele mosen, blev også fundet her.

Figur 2 Til venstre 112 til højre 45. Foto: NaturAtlas

45+70 En udtørret mose i en lavning med pilebuske. Nogle af dem har været fældet, der er generelt meget få arter inden for selve polygonet på 4, mens langs kanten ses lidt flere, alle dog almindelige. Lokalitet 70 ligger bage en mur af pastinak og kunne ikke nås, men udfra omgivelserne og kvaliteten af 45 kan det

rimeligvis antages at 70 til forveksling ligner 45. 50 og 70 er begge moser, men det må være en fejl af de er delt i to polygoner? 70 og 50 kan ikke nås.

63 og 37: En mose og et helt udtørret vandhul som nu rummer nogenlunde den samme vegetationstype som 63. Mosen består mest af høje græsser og spredte pilebuske. I lavningerne fra søen er vegetationen en anelse kortere og græsset lidt ned af kronhjorte.

Figur 3 Den udtørrede sø i 37 med krybhvene og lidt lavere planter end i resten af mosen i polygon 63, billedet til højre er fra udkanten af lok 49 mod hovedkanalen. Foto: NaturAtlas

49: Er en højurteeng med høje græsser og med lavninger hvor vegetationen er en smule lavere. Lokaltiteten ligger klos op ad hovedkanalen og dommineres af gærdesnerle og med mange nælder, nogle af dem parasiteret af nældesilke, som det ses rigtigt mange steder i mosen.

Figur 4 Nælde-Silke findes overalt i Åmosen, den er ellers en mindre almindelig og østligt udbredt plante, som er rødlistet som "Næsten Truet". Den parasiterer især Stor Nælde, så det kan undre at arten ikke er mere almindelig, da værtsplanten nok er Danmarks aqlmindeligste plante. Foto: NaturAtlas

59: Er mestendels højurteeng og rørskove med spredte pilebuske, der findes dog nogle mindre områder med lidt kortere vegetation. Der er også et lille parti op mod skoven nordfor som er birkeskov på tørvebund, men helt tør og med arter som er tilknyttet skov fremfor mose.

Figur 5 Lokalitet 59 består af højurteeng. Og i idten af lokalitet 62 findes et lidt højereliggende område. Foto: NaturAtlas

62,38: Vandhullet med polygonnummer 38 er tørret helt ud og rummer i dag den samme vegetationstype som 62. Området er højurteeng med næringskrævende arter, på en lidt højere liggende del i midten er

vegetationen lidt lavere med arter som klarer sig bedre uden for mange næringsstoffer, men også på tørrere bund. Nogle botanikere ville kalde det en tør eng, og det har en vis lighed med overdrev.

76,46: Kværgafgræsset eng med ret ensartet vegetation, ligner umiddelbart en kultureng mestendels med græsser, men også spredte gåsepotentil og andre negplanter. Omkring drænkkanalen er der lidt flere arter heriblandt vandplanter som frøbid oa. Polygonen med nr 46 går i dag i ét med resten af 76, idet der dog er enkelte rester af træer, som tidligere har groet hér.

Figur 6 76 til venstre og 59 til højre. Foto: NaturAtlas

66 og 72: I udkanten af den gamle tørvemose ses i laggzonen et mere næringsrigt og stadig ret fugtigt moseområde, der går en drænkkanal gennem området, som er dækket med grenet pindsvineknop. Mosen er ellers pilekrat med en enkelt mere lysåben flade med en enkelt lysåben flade.

Figur 7 Den neste lysåbne plet på lok. 66 tv og sø nr 10 th. Foto: NaturAtlas

10: Vandhullet omkring 10 strækker sig ind under pilesump i den østlige del, mens det meste af søfladen stadig er lysåben (de vestlige 2/3). Der er en bred rørskov og enkelte piletræer i søen.

5: er en stor ret lavvandet sø med brunt vand, dvs det er meget klart og farvet af garvestoffer fra tørv og førne. Der er et rigt liv af guldsmede og nyforvandlede frøer og tudser langs kanterne.

Figur 8 Til venstre et vue ud over sø 5 og til højre 12. Foto: NaturAtlas

12: Er en brunvandet lille sø med en ret bred kantvegetation af grenet pindsvineknop. Vandet er klart med og der er både guldsmede og frøer ved vandhullet.

14: Er også brunvandet men lidt mere næringspåvirket, idet der er meget korsnademad og en del trådalger. 14 ligger delvis skygget, men er også af betydning for akvatisk dyreliv.

Figur 9 Til venstre sø 14, lokalitet 47 til højre, her fra den lysåbne højurteeng og pilesump i den vestlige udkant, meget af lokaliteten udgøres af tør skovsump på tørvebund. Foto: NaturAtlas

47: Omfatter en del skovmose, som er så tør, men dog stadig på tørvebund, at vegetationen mest minder om den man finder i skove. Der er dog også i den vestlige del et lysåbent areal med højurteeng og pilesump. I skovsumpene har der været skovet for nylig, der er mange stammer og opkørt tørvejord. Variationen gør at 65 plantearter umiddelbart kunne registreres.

I skoven Friheden:

48 og 109: I skoven Friheden ligger en større skoveng, der udgøres af 2 polygoer, selv om der ikke er nogen mærkbar forskel på de to enge. Arealet er en smule kuperet, således at ydersiderne især mod NØ ligger højere og at der mere centralt er en mere fugtig lavning, som domineres af kær-star. Når man står og kikker udover engene er det mest de mange kål-tidsler og hjortetræst man lægger mærke til. På de lidt tørrere steder er der indvandring af pastinak. Floraen rummer også mange nælder og der er tale om en ret nringsrig eng, som trænger til høslæt eller græsning.

Figur 10 Skovenge i Friheden til venstre og skovmose samme sted th. Foto: NaturAtlas

69 er en skovmose, som er meget ujævn, i midten ses en lille drænkanal og der niveauforskelle, som gør at vegetationen både udgøres skovsump, enkelte skovarter og deciderede moseplanter. Den mindre almindelig Drue-Munke vokser i kanten af lokaliteten. Denne art kræver kalk og der vokser også andre kalkyndende arter som Krybende Læbeløs, mosen her har altså lidt højere pH end resten af Åmosen. Mere vand og lysåbne forhold ville skabe et værdifuldt rigkær.

Midterste del af mosen:

54 er dels en ret skygget pilesump med høje urter indimellem og dels ret tør skov. Vegetationen er meget højt voksende og kun fremkommelig pga en slået sti eller langs krondyrenes veksler. Lokaliteten er tydeligt næringspåvirket og floraen omfatter flere markukrudsarter som hane kroer, agersennep, gåsefod og der gror en enkelt østrigsk fyr. I den norvestlige del er lokaliteten skov på tørvebund, ret tør og under kraftig sætning. Det dominerende træ her er birk. Fordi lokaliteten rummer både lidt forstyrret jord, pilekrat og lidt mere lysåbne højurteenge blev der på ret kort tid registreret 65 plantearter.

Figur 11 Den tørre norvestlige del af lokalitet 54 til venstre , og en skoveng med mange hindbær og meget tørre forhold på lokalitet 80. Foto: NaturAtlas

80 er en skoveng, som er meget tør og domineret af halvhøje urter, i en skønsm blanding af arter, som kærver forholdsvis lidt næring og sur bund som blåtop, men også mængder af hinder, som tyder på at nitrat er tilstede, formodentligt som følge af omsætningen af tørv. Der er kun små pletter med biotopstypisk engvegetation, og planterne her er i mistrivsel pga tørke. Engen er omgivet af skov og rummer gode levesteder for insekter med det varme mikroklima.

52, 15 er et fattigkær, som stadig holder vand nogle steder, der er dog også lavet huller som kan hjælpe Kronhjorte med at lave de såkaldte sølehuller. 15 skulle være et vandhul, men er aldeles tært og har en vegetation som mosen rundt om med lidt pionerplanter iblandet. Den i Østdanmark ualmindelige Smuk Perikon vokser her. Der er lidt lyng og bølge samt en del blåtop.

Figur 12 Til venstre: Vandhullet med nr 12 er tørret ud og har en mosevegetation, mosen nr 52 huser fattigkærsarter som bølge, lyng og blåtop. Til højre der er ikke så meget mosepræg over lokalitet 75. Foto: NaturAtlas

75: Er registreret som mose, men er så tør og sammenbrændt skov på tørv, at man ikke rigtigt får fornemmelsen af at det er mose, tørvegrave mm er helt tørre og vegetationen adskiller sig ikke markant fra den man finder i en almindelig skov. Arter som hindbær og dunet steffensurt er dominerende. Lokalitet 71 er ikke undersøgt nærmere, men formodes at rumme samme vegetation.

8 er en eng der på det meste af arealet er høje græsser, men også lidt højurteeng med slåede baner. I den nordlige ende er der mere fugtigt i udkanten af lokaliteten og her findes ret store bestande af gul frøstjerne. 35 arter, hvoraf langt de fleste kun vokser på i den nordlige udkant.

104 (&93) er en eng, som sine steder bliver slået, og derfor rummer en forholdsvis rig flora. Lokalitet 93 er ikke undersøgt selvstændigt, da floraen her har præg af kultureng, som har været gødet og muligvis omlagt, dog findes en del af de samme arter som på 104. Floraen på 104 er som sagt forholdsvis artsrig, da høslæt giver plads til mere lavtvoksende arter. I alt er 68 plantearter registreret på 104 under feltarbejdet.

Figur 13 Til venstre: Den klippede eng på lokalitet 104. Til højre birkeskov på tidligere tørvegave på lokalitet 67. Foto: NaturAtlas

67 er skovmose, dvs birkeskov på tidligere tørvmose. Man ser arealet genneskåret af helt tørre tørvegave og drækanaler. Som typisk for mange steder i mosen kan man også se hvordan tørvejorden er "brændt af" af mikrober således at nogle af træerne har det meste af rodnettet over jorden. 44 plantearter kunne umiddelbart registreres.

97: er mestendels ensartede høje græsser og med en del pastinak. I den nordligste del i udkanten er vegetationen betydeligt mere artsrig og vokser også på fugtigere bund. På 90% af arealet ses kun en håndfuld arter, som er næringskrævende. 26 plantearter registreret.

Figur 14 Til venstre 97 en ensartet artsfattig eng med høje græsser og pastinak, i den nordlige udkant ses lidt flere engplanter. Til højre 68 og 21 er helt tørre og uden hverken søvegetation eller egentlig mosevegetation. Området har karakter af eng og er ghelt drænet. Foto: NaturAtlas

68, 21, 111, 82 og 102. Samlet i en opdyrket, drænet og næringsrig del af mosen ligger en håndfuld polygoner umiddelbart opad hinanden og er svære at adskille i felten, da vegetationen på de enkelte lokaliteter glider over i hinanden. Der er tale om høje næringskrævende urter især meget pastinak på eng-polygonerne (82, 102 og 111), mens mose- og vandhullet også har engvegetation, dog lidt mindre næringsbelastet, men der er altså ikke noget vand i vandhullet (21). Lokalitet 101 og 26 formodes at passe til samme beskrivelse, de lå bag en dyb kanal og en mark af pastinak, og kunne derfor ikke besigtiges.

Figur 15 Til venstre: Bag en bred og dyb kanal og mandshøje giftige pastinakker ligger lokalitet 101/26, som ikke kunne nås. De høje urter rundt om indikerer dog kraftigt at kun almindelige næringskrævende arter er at forvente her. Til Højre: Et af meget få polygoner, som faktisk indeholder en biotopstypisk mosevegetation, med fugtig bund med Sphagnum og forskellige moseplanter. Polygonet ligger mellem 95 og 67, men har tilsyneladende ikke noget nummer. Foto: NaturAtlas

Unummereret polygon mellem 67 og 95 (er det måske 64 der menes??): Et veludviklet kær med fugtig bund og sphagnum og biotopstypiske planter. Mosen ligger i en gammel tørvegrav, som endnu ikke er helt drænet. Vest for var en granskov ovenfor tørvegraven. Granskoven er blevet skovet for nylig. Vegetationen i kæret er dog ret højt voksende og har været skygget, derfor er den ikke videre artsrig. Den halvsjældne bregne butfinnet mangeløv vokser i mosen.

64: Er en mose, som mest består af birkeskov og pilekrat på tørvebund, som er meget omsat. I den sydlige del er der et større mere lysåbent areal som domineres af tagrør. Her har sikkert tidligere været en sø og vegetationen er langs kanten meget den man finder i pilesumpe, men altså uden vand.

Figur 16 Til venstre den lysåbne rørskov som er en del af mosen på lokalitet 64, her har sandsynligvis tidligere ligget en sø, som er udtørret som følge af de omfattende dræninger. Til højre den lille sø med lokalitetsnummer 4 er en vigtig yngleplads for frøer. Foto: NaturAtlas

4: På lokalitet 4 er der et vandhul, som holder vand. Søfladen er dækket af andemad, og der var mange nyforvandlede frøer i nærheden (spidsnudet frø).

95 er en ensartet kulturreng, som er tilsået med græs og hvor der langs kanten ses en del forskellige markukrudsarter, men altså ikke så mange egentlige engarter. De dominerende græsser er eng-rottehale og hvene.

Figur 17 Til venstre: Lokalitet 95 er en kedelig kulturreng, som har været i omdrift og er tilsået med græs. Vandet i sø 30 er meegt klart og her lever mange guldsmede. Foto: NaturAtlas

17,44 30 og 73. En mose med flere sammenhængende vandflader. Mosen er i udkanten tilplantet med vildtager, der er klippet græsplæne-lignende arealer fri af hensyn til jagtinteresser, men der er også i den sydvestlige del en halvhøj mosevegetation med flere typiske moseplanter, dog ingen sjældne. Der vokser skov-hullæbe på lokaliteten. Skov-hullæbe er Danmarks almindeligste orkidé, men alle orkidéer er fredet mod indsamling mm. Vandet i søen er ualmindeligt klart og bunden dækket af tornløs hornblad, der sås amneg guldsmede, bla. to arter som ført er indvandret til Danmark i de senere år: Røddjet Vandnymfe og Kejserguldsmed.

81: Er en kulturreng, der dog er meget fugtig med gyngende sumpet jord. Arealet har været i omdrift, og tilsyneladende klippet i nyere tid. Vegetationen består næsten udelukkende af græs. Der var vibe på arealet, som formodentligt har ynglet her.

Figur 18 Til venstre eng nr 81 er meget våd, men også artsfattig. Th Dagpåguleøje i de allestedsnærværende hjortetrøst i Store Åmose. Foto: NaturAtlas

Østlige del af Mosen:

100, 58 og 43: Moser syd for Friheden: 100 Er registreret som eng, men er mere en birkesump med ret store birke, der har et kronedække på omkring 75 %. Under vokser tagrør, bjergørhvene, fredløs mm. Lokaltiteten har klart mosepræg, der er også nogle lidt mere lysåbne områder, men vandhullet med nr 32 kunne ikke umiddelbart findes, det kan være tørret ud. 58 og 43 minder om 100 men er lidt mere næringspåvirkede og trædækket er fortrinsvis pile. Kåltidsel er også super almindelig navnlig i den nordlige del på de lidt mere lysåbne steder.

Figur 19 Syd for Friheden for enden af Øvej ligger nogle mose områder. Ø. Tv, er lokalitet 100 som er registreret som eng, men mest er birkesump, dog med mere lysåbne partier øverst th. Nederst tv ses kåltidsler som dominerer mange steder i 100 og den nordlige del af 58. Nederst th ses det næsten udtørrede vandhul (24) i engen med nr 99. Foto: NaturAtlas

99, 24: En lidt mere lysåben eng med et gravet vandhul, som er næsten udtørret. Ned mod åen er der pløjet og sået til med korn som en vildtager.

79 og 23: Nord for Øvej ligger to § 3 områder en eng (79) og et lille gravet vandhul (23). Engen er ret højt voksende græs med mange tidsler og lidt nælder, og virker ret tør. Der er dog også karakteristiske

engplanter mere spredt fx kattehale, tagrør og dueurter. Vandhullet er klarvandet, med ret stejle brinker. Hér vokser kransnålalger, hvilket tyder på en lidt højere pH og gør at søen er velegnet som ynglested for stor vandsalamander.

Figur 20 Tv ret tør eng (lok 79) med bl.a. Gul Fladbælg og th vandhul (23) med ret lav vandstand men klart og rent vand. Begge lokaliteter ville have glæde af en højere vandstand. Foto: NaturAtlas

11: Lille udtørret skovsump, som tidligere har holdt vand og enten derfor, eller fordi den ligger i dyb skygge af især hæg, har en ret sparsom urtevegetation. Flere arter der trives godt på drænede jorder vokser på lokaliteten. Kun lidt over 20 arter.

Figur 21 Lokalitet 11 en udtørret skovsump til venstre og 57 en udtørret pilesump i en eng til højre. Foto: NaturAtlas

57: Udtørret pilekrat, der dog er fugtigt på midten og har holdt vand i foråret. Vegetationen er ret artsfattig med arter der godt kan lide næring såsom nælder og gul iris. 30 arter, men ingen ualmindelige. Omgives af engarealer.

Nordøstlige enge (108, 83 og 94): de enkelte polygoner adskiller sig ikke tydeligt fra hinanden i vegetationen. De er ret sumpede over store dele med kryb-hvene, vandpileurt, sjapvand osv, men rummer også alle mere tørre arealer hvor ager-tidsel og til dels den invasive pastinak dominerer. De tørrere arealer ses mod yderkanterne (V,N og Ø). Der drives tidvist høslæt på arealerne. 40 plantearter blev registreret.

Figur 22 De nordøstlige enge (til venstre) er ret sumpede med arealer, som er lidt tørrere. På de tørrere steder vokser der ager-tidsler. Det lille vandhul nr 16 (til højre) er mindre end ét som ikke er registreret som vandhul i den sydligste del af 83 (til venstre). Foto: NaturAtlas

16: Et lille vandhul i de store engarealer. Det ligger ikke lagt fra en drænbrønd og der er da heller ikke meget vand tilbage, kun få cm, men det er brunvand og her lever guldsmed. Vegetationen domineres af flydende græsser og der ses nogle få vandranunkler. Kun 8 plantearter vokser i vandhullet, og den ensartede vegetation kan tyde på at man før i tiden har haft jorbearbejdet.

51: En tidligere skovmose på tørvebund, som er afdrevet for nåletræer. I §3-dokumentationscirklen voksede (som på det meste af arealet) kun tre arter: Hindbær, Dunbirk og Bølget Bunke imellem bunker af kvas. Lokalteten er dog langt mere artsrig i udkanten hvor man også kan finde hedelyng, klokkeløg og Mose-Bølle. Birketræer vil dominere billedet om få år.

Figur 23 Til venstre lokalitet 51 en afdrevet nåleskov på tørvebund. Til højre eng 88. Foto: NaturAtlas

88, 89 og 113 er enge omkring en skovmose. Vegetationen er ikke helt højt voksende på 88 og domineret af græsser. Der foretages formodentligt slæt her. På 89 og 113 er det længere tid siden at der har været slæt og der er større indslag af højt voksende græsser, tidsler og pastinak. Vandhullet med nr 33 er en vaniljekrans (dvs gravet med henblik på jagt og med en lille ø til ænder i midten), men vandkvaliteten er rigtig god, klart og brunvand. Der er mange guldsmede på lokaliteten.

34,56 er skovmoser med vandhullerne 20, 18 og 28. De to sidstnævnte er udtørrede, mens 20 er en klarvandet vaniljekrans uden ænder (pt). Her er der mange guldsmede. Skovmosearealerne er træer på

tørvebund, men der er så veldrænet at især 56 ikke rigtigt minder om en mose, her er der granskov på en del af arealet.

Figur 24 Til højre søen ved 20, uden om ses skovsump i baggrunden og en vildtager til venstre i billedet. Til højre engen på 77, billedet er dog taget ca 100 fra (mod øst) hvor den samme vegetation vokser. Der er en fuldstændig glidende overgang mellem den §3-registrerede eng og et areal, som ikke er udpeget (forgrunden). Foto: NaturAtlas

77 og 7: 77 er en eng, som er domineret af Hjortetrøst og Eng-Rørhvene. Omliggende arealer især det umiddelbart øst for bør inddrages, da dette har nøjagtigt den samme vegetation. Et lille areal mellem 34 og 20 har også engareal, dog domineret af gærde-snerle og har måske haft færre uforstyrrede år. De mange hjortetrøst tiltrækker mange dagsommerfugle, bl.a. en større perlemorssommerfugl, som dog fløj væk for hurtigt til at tillade en sikker bestemmelse, men det lignede en mark/skov-perlemorsfugl, som begge er sjældne og i tilbagegang.

84: Polygonen er registreret som eng, men det meste af arealet har været beplantet med gran, som meget af nu er afdrevet. I den østlige del af polygonen se på luftfotos en mere lysåben del, som i dag ikke er afdrevet. Her ses en ret ensartet bestand af blåtop på meget tør bund. Der vosker også enkelte mælkeurter og længst mod skoven ses en del skov-hullæber. En orkidé, der ligesom alle andre danske orkidéer er fredet. Langt største delen af polygonen er dog afdrevet skov med kvas og ingen vegetation.

Figur 25 Engen omkring 92 og 98 (til venstre) er meget blomsterrig med mosdækket bund, der er dog tale om arter som også kan klare sig under ret tørre omstændigheder. Eng-polygonen nr 84 til højre er en afdrevet nåleparcel med en lille rest af blåtopdomineret vegetation på ret tør bund. Foto: NaturAtlas

92 og 98: To engarealer, det største af dem mod øst er med ret lavtvoksende og artsrigvegetation med mosdække i bunden og mange blomster (34 arter). Arealet mod vest har derimod været forstyrret og er højere, her vokser en del pastinak, tidsler og skarntyde.

106 og 74: Polygonerne er registreret som henholdsvis mose og eng, men har stortset den samme vegetation. "Engen" er blot en smule mere lysåben og har derfor en større dækningsgrad af græs og urter, men det er de samme arter. Her ses birkeskov med opvækst af bl.a. hindbær og bregne på de meget tørre tørvebundsarealer, som har sat sig meget og meget af tørven er brændt sammen. I den vestlige side er to vandhuller (35 og 2) registreret, disse er dog bare udtørrede pilesumpe. I alt blev 34 arter registreret.

Figur 26 Tv. Lokalitet 106 (en skovmose), th 41, som er et pilekrat. Foto: NaturAtlas

60 er en pilemose, i hvilken et lille vandhul med nr 1 ligger. Mosen er vanskelig gennemtrængelig, da der mellem de mange pile vokser en frodig vegetation af nælder, snerler og andre næringskrævende højt voksende urter.

96 er en eng, der fremstår som sådan, det vil sige lysåben og den bliver klippet indimellem. Vegetationen er ret tør og sine steder med ager-ukrudt, hvilket tyder på at jord blotlægges i forbindelse med driften. Der er en kunstigt gravet sø (25) som domineres af den mindre almindelige vandplante Billebo-Klaseskærm.

61 er helt som 41. De kan ikke adskilles.

Figur 27 Engen på lokalitet 96 slås (tv), mosen på 41 er mest pilekrat, med høje urter i udkanten og langs dyreveksler. Foto: NaturAtlas

41 er en pilemose, som i udkanten og langs med krondyrsvexler igennem mosen huser høje næringskrævende urter.

Større engområde i den sydligste del af mosen er opdelt i en række mindre polygoner: 42, 90, 91, 103, 105, 107. De rummer alle en ret højt voksende vegetation af næringskrævende urter. På 103 er der høslæt og knapt så høj vegetation, 107 domineres af tagrør, 91 og 42 af rørgræs, mens 90 domineres af høje pastinakker.

Figur 28 Højurteenge i den sydligste del af mosen er med næringskrævende arter (tv. Th pilemose i 85. Foto: NaturAtlas)

85 Pilekrat med høje næringskrævende urter, særligt nælder og uden åbent vand.

55 er også pilekrat med høje næringskrævende arter. I den ligger et par vandhuller, hvor af 40 holder vand og er en hesteskoformet gravet dam til ænder. I dag er den dækket af andemad. 3 ligger uimddelbart syd for området og er en lille meget lavvandet sø, som domineres af billebo-klaseskærm i rørskov, men måske under 100 kvadratmeter. Vandhul 31 er udtørret pilekrat.

Figur 29 Lavvandet sø domineret af billebo-klaseskærm (tv. Prørskov, th. lavvandet sø. Foto: NaturAtlas)